

PODSTAWY WIEDZY KONOLOGICZNEJ DLA PRZEWODNIKÓW PSÓW PRACUJĄCYCH W DOGOTERAPII OBOWIĄZUJACE PRZEWODNIKÓW ZDAJĄCYCH EGZAMIN DLA PSÓW TERAPEUTYCZNYCH

Obowiązki przewodnika psa:

1. Pies uczestniczący w zajęciach powinien być zdrowy, wolny od pasożytów wewnętrznych i zewnętrznych, czysty, zadbany. Dotyczy to zarówno sierści psa, jak i jego uszu, oczu, zębów, pazurów.
2. Pies musi być pod stałą opieką weterynaryjną, gwarantującą dobry ogólny stan zdrowia. Wpisy do książeczki zdrowia (paszportu) psa powinny być uaktualniane.
3. Przewodnik ma obowiązek dopilnować regularnej profilaktyki zdrowia psa według następujących zasad:
 - Obowiązkowe szczepienie p/wścieklicznie (1x w roku),
 - Szczepienia ochronne p/chorobom zakaźnym (wg wskazań lekarza weterynarii),
 - Regularne odrobaczanie (co 3 miesiące),
 - Stosowanie preparatów p/pchłom i p/kleszczom (w miesiącach podwyższonego ryzyka – od marca do października).
4. Przewodnik powinien zapewnić psu równowagę między aktywnością fizyczną, umysłową, zabawą, a odpoczynkiem.
5. Przewodnik zobowiązuje się do systematycznego szkolenia psa, doskonalenia swoich umiejętności komunikowania się z psem, oraz znajomości sygnałów stresu i sygnałów uspokajających.
6. Przewodnik powinien zaspokajać potrzeby gatunkowe psa, nie dopuszczać do jego przemęczenia i nie narażać go na nadmierny stres.

Postępowanie przewodnika przed przystąpieniem do pracy z psem

1. Przed przystąpieniem do pracy przewodnik powinien dokonać oceny stanu fizycznego i psychicznego psa.
2. Pies powinien być wykąpany, wyczesany. Należy sprawdzić czystość uszu, oczu, zębów.

3. Przed przystąpieniem do pracy należy wyprowadzić psa na umiarkowanie długi spacer i upewnić się czy jego potrzeby fizjologiczne zastały zaspokojone.
4. W miejscu pracy należy umożliwić psu zapoznanie się z otoczeniem.
5. Na każde zajęcia należy zabrać ze sobą książeczkę zdrowia psa (paszport) z aktualnymi wpisami.

Postępowanie przewodnika podczas pracy z psem

1. Podczas pracy przewodnik powinien obserwować stan emocjonalny zwierzęcia i wysyłane przez niego sygnały uspokajające i sygnały stresu oraz dbać o jego bezpieczeństwo oraz o bezpieczeństwo uczestników zajęć.

Postępowanie przewodnika po zakończeniu pracy z psem

1. Po pracy przewodnik powinien zapewnić psu spokojny spacer, ewentualnie relaksującą zabawę, a następnie spokój i wypoczynek – wielogodzinny sen.

Stres i sygnały stresu

Stres jest to niespecyficzna reakcja organizmu na stawiane mu wymagania dotyczące zarówno sfery fizycznej jak i psychicznej. Reakcja na stres zwana ogólnym zespołem adaptacyjnym obejmuje trzy fazy:

- Stadium alarmowe (reakcja atak-lub-ucieczka)
- Faza adaptacyjna
- Faza wycieńczenia

Stadium alarmowe pojawia się, gdy zwierzę przeżywa nagły lub intensywny stres. Organizm pobudzany jest do aktywacji swoich zasobów. Następuje przyspieszenie akcji serca i oddechu. Krew ze skóry i narządów wewnętrznych odprowadzana jest do mięśni w celu przygotowania ich do ataku lub ucieczki (reakcja atak-lub-ucieczka). Zmienia się metabolizm organizmu tak, aby mógł on sprostać wyzwaniu.

Faza adaptacyjna rozpoczyna się zaraz po fazie alarmowej. Pobudzenie układu nerwowego ustępuje i jeżeli organizm radzi sobie z trudną sytuacją, zaczyna się powrót do równowagi. W innym wypadku następuje trzecia faza.

Faza wycieńczenia to czas, kiedy organizm zaczyna odczuwać deficyt zużytych zasobów. Stara się powoli wyciszać, odbudowywać utracone zasoby, aby dojść do równowagi.

Organizm będący poddawany stałej stymulacji może pozostawać w stanie przewlekłego stresu. Organizm utrzymuje wówczas stan alarmowy przez dłuższy okres, przez co pozbywa się wartościowych zasobów, także tych, które wpływają na układ odpornościowy, wzrost, naukę. Efektem ciągłego stresu są zaburzenia snu, trudności w myśleniu, uczeniu się, nadwrażliwość na ból, brak docenienia nagrody i doznawania przyjemności, podenerwowanie, wzrost poziomu agresji, a także spadek odporności powodujący choroby somatyczne.

Musimy pamiętać, że pracujący pies terapeutyczny jest narażony na ciągły stres, ponieważ w pracy z osobami niepełnosprawnymi zawsze może zdarzyć się sytuacja nagła, nieprzewidywalna (wydawane odgłosy, nagłe niekontrolowane ruchy). Pies musi znieść to cierpliwie. Natomiast obowiązkiem przewodnika jest z jednej strony zapewnienie pełnego bezpieczeństwa osobie, z którą pracuje, z drugiej strony ochrona psa przed zrobieniem mu krzywdy.

Ważną sprawą jest również dopasowanie możliwości psa do rodzaju niepełnosprawności pacjenta. Niektóre psy czują się lepiej w kontakcie ze spokojnymi, starszymi osobami, inne wolą towarzystwo ruchliwych dzieci. Jednym psom nie przeszkadzają różne odgłosy wydawane przez osoby niepełnosprawne, czy ich nagłe, gwałtowne ruchy. Inne odczuwają to jako zagrożenie.

Oprócz pracy, pies może być narażony na stres również w innych sytuacjach. A więc - co stresuje psa?

- Bezpośrednie zagrożenie (ze strony innych psów i ludzi)
- Przemoc, agresja ze strony otoczenia
- Zbyt duże wymaganie podczas szkolenia i pracy psa
- Nie spełnianie potrzeb gatunkowych psa (aktywność fizyczna, kontakt z człowiekiem, eksplorowanie otoczenia, zabawa, dozwolone gryzienie)
- Zbyt wiele ruchu i młodego psa
- Nadmiar zabaw z aportowaniem
- Głód, pragnienie, niemożność załatwiania potrzeb fizjologicznych
- Zbyt wysoka lub zbyt niska temperatura otoczenia
- Zbyt duży hałas
- Ból, choroba, samotność
- Częste przeprowadzki
- Zmiany właścicieli

Oznaki stresu:

- Szybkie, płytkie ziajanie lub głębokie, wymuszone ziajanie
- Ziewanie – intensywne, pies przysuwa podbródek do klatki piersiowej
- Brak skupienia uwagi – w stresie, pies ma ograniczoną możliwość słyszenia, skupienia uwagi, stąd brak reakcji na komendy
- Zwiększona ruchliwość
- Zwiększone oddawanie moczu i kału – w stanie napięcia, pies czuje dużą potrzebę wypróżnienia. Zachowania tego nigdy nie można karać.
- Przeciąganie się – stres powoduje napięcie mięśni, a przeciąganie się jest sposobem na ich rozluźnienie
- Otrzepywanie się jak po wyjściu z wody – pies stara się „strzepnąć z siebie stres” przez rozluźnienie mięśni
- Pocenie się opuszków łap – na opuszkach znajdują się gruczoły potowe, które wykazują nadmierne wydzielanie płynu na skutek stymulacji nerwowej
- Wymioty i biegunka
- Zagubienie
- Przesadne zabiegi pielęgnacyjne – nadmierne wylizywanie jednej części ciała (łapy, bok, genitalia), co może spowodować powstanie ran w tych okolicach
- Drapanie się, nagły łupież
- Wzmoczone pragnienie
- Nadpobudliwość
- Sztywnienie – mięśnie napinają się powodując sztywny chód i sztywny ruch ogona
- Nadmierna senność i zamknięcie się w sobie – mogą być wywołane długotrwałym stresem
- Zachowania obsesyjne – szczekanie, kopanie, gonienie ogona
- Drgawki
- Rozszerzone źrenice – ma to związek z aktywacją układu nerwowego
- Zachowania przerzutowe – są to reakcje, które w innej sytuacji byłyby normalne, ale prezentowane są w oderwaniu od kontekstu, w związku z tym wyglądają nie na miejscu. Czyli pies zestresowany, w odpowiedzi na wydaną komendę, może wykonać inną czynność. Zachowanie przerzutowe często są prezentowane z sygnałami uspokajającymi.
- Używanie sygnałów uspokajających

Jak zmniejszyć stres u psa

- Zaspokajanie potrzeb gatunkowych psa (odpowiednia ilość aktywności fizycznej, umożliwienie eksploracji otoczenia, kontakt z człowiekiem, zapewnienie możliwości dozwolonego gryzienia, odpowiednia ilość jedzenia i picia)
- Opanowanie przez przewodnika umiejętności rozpoznawania i używania sygnałów uspokajających
- Zachowanie równowagi między ilością wysiłku a odpoczynku

- Urozmaicenie codziennej rutyny
- Zapewnienie psu poczucia, że jest rzeczywistym członkiem stada, gdyż dla psa będącego zwierzęciem udomowionym i społecznym, kontakt z człowiekiem jest jedną z podstawowych potrzeb gatunkowych
- Nie stosowanie złości, kar surowych metod wychowawczych, szarpania smyczy

Sygnaly uspokajające

Psy komunikują się ze światem za pomocą narządów zmysłów (węchu, wzroku, słuchu, dotyku), używają głosu (szczekanie, warczenie, skomlenie, wycie, dyszenie) oraz mowy ciała. Obserwując psy dostrzega się ich różne stany emocjonalne (zadowolenie, radość, a także strach, gniew). Postawa ciała, ułożenie uszu, warg, oczu, ogona stały się sygnałem porozumiewania się, rytuałem, w którym ważniejsze są wszelkie znaki i sygnały niż akcje, które mają zapowiadać. Psy jako zwierzęta społeczne starają się nie dopuszczać do konfliktów. W tym celu w porozumiewaniu się używają tzw. sygnałów uspokajających. Dla przewodnika psa terapeutycznego ważna jest umiejętność ich odczytywania, co pozwoli mu zapewnić psu komfort podczas pracy oraz bezpieczeństwo osobie, której terapię prowadzi.

Najczęściej używane sygnały uspokajające:

- **Odwracanie głowy** – w jedną i w drugą stronę jako ruch czasem ledwo zauważalny, czasem przesadnie wykonywany. Pies może używać tego sygnału gdy zbyt gwałtownie podchodzi do niego inny pies, ale również gdy nachylamy się nad nim, obejmujemy go, podnosimy. W ten sposób pies pokazuje, że nie czuje się komfortowo.
- **Wodzenie oczami oraz intensywne mruganie powiekami** – sygnał ten wysyłany jest wtedy, gdy zagrożenie jest tak duże, że pies woli zastygać w bezruchu lub gdy jest on trzymany na napiętej smyczy i nie jest w stanie się poruszyć.
- **Odwracanie się bokiem lub tyłem** – jest to silny sygnał uspokajający używany przez psa, jeżeli nie zadziałały inne, wcześniej wysyłane sygnały. Możemy go zaobserwować, gdy do psa zbliża się zbyt gwałtownie inny pies lub człowiek, gdy krzyczymy na psa, szarpiemy za smycz.
- **Oblizywanie nosa** – pies oblizuje nos szybkim ruchem języka, gdy zbliża się zbyt gwałtownie inny pies lub człowiek, gdy krzyczymy na niego, nachylamy się nad nim.
- **Zastyganie w bezruchu** – zastyganie może nastąpić w pozycji stojącej, siedzącej lub leżącej. Pies przyjmuje pasywną postawę, aby zapobiec jakiejś sytuacji. Może on użyć tego sygnału, gdy zbyt gwałtownie go zawołamy. Zastygnięcie w bezruchu ma nas uspokoić
- **Powolne poruszanie się** – powolne ruchy działają uspokajająco. Pies może użyć tego sygnału, gdy na przykład zbyt agresywnie go wołamy, krzyczymy na niego, szarpiemy za smycz

- **Machanie ogonem** – machając ogonem, pies próbuje nas uspokoić jest zły, zestresowany
- **Pozycja zapraszająca do zabawy** – pies ugina przednie łapy, może zastygnąć w tej pozycji w bezruchu chcąc coś lub kogoś w swoim otoczeniu uspokoić
- **Siadanie** – wzmocnione, gdy pies obróci się tyłem. Pies może uspokajać nas w ten sposób, gdy sytuacja jest nerwowa, gdy krzyczymy na niego, gdy czuje on duży dyskomfort
- **Położenie się na brzuchu** – jest to jeden z najsilniejszych sygnałów uspokajających, który pies może zastosować, aby uspokoić znajdujące się w jego otoczeniu inne zdenerwowane psy lub ludzi oraz gdy na przykład zabawa między psami trwa zbyt długo lub przybiera zbyt gwałtowny obrót.
- **Podchodzenie po łuku, często razem z wachaniem podłoża** – np., gdy zbyt gwałtownie przywołujemy psa
- **Ziewanie**
- **Podnoszenie łapy**
- **Znaczenie terenu moczem**
- **Mlaskanie**

Bibliografia:

Turid Rugaas „Sygnały uspokajające u psów”

Stanley Coren „Jak rozmawiać z psem”

James O’Heare „Zachowania agresywne u psów”